

ЛУКАШІВ ПРА-„ФАУСТ“

1955 року збагатилась, „приросла“ українська література ще одним шедевром: з'явився вперше повний „Фауст“ у перекладі Миколи Лукаша. То не був перекладацький дебют: ще 1953 р. вийшов друком „Перший удар“ А. Стіля, 1955 р.— „Мадам Боварі“ Г. Флобера. Але тільки всеохопна трагедія Й.-В. Гете дала всім уявлення про величезний творчий потенціал справді геніального перекладача. З'явлення Лукашевого „Фауста“ уподібнювали до появи нової прекрасної планети,— настільки все відбулося швидко і раптово. Маючи перед очима результати блискучого подолання непереборних, здавалося б, труднощів оригіналу, заговорили не лише про майстерність, а й про моцартіанську легкість, з якою творив молодий талант. І мало хто відав, що незаперечному тріумфу передувала виснажлива, небезпечна часом, каторжна праця. Понад двадцять років життя віддав Микола Лукаш цьому шедеврові, до речі, так ніколи і не вважаючи свою роботу доведеною до кінця. Він навіть твердив, що на трагедії Й.-В. Гете навчався (і таки навчився) мистецтва перекладу. Коли народився нарешті „Декамерон“ Дж. Боккаччо, Микола Лукаш, поплескуючи по свіжій палітурці долоною, говорив гордовито: „Это штука сильнее, чем „Фауст“ Гете“.

Набагато пізніше, а саме 1981 р., він — без жартів уже — зізнавався, що вже років тридцять тому мав честь працювати в Харківському університеті. Саме тоді, завершуючи „роботу над „Фаустом“, робив перші підходи до „Декамерона“: переклав одну новелку в трьох відмінних (тобто різних) стилістичних транскрипціях, одна з яких і послужила пізніше ключем до перекладу всієї книги...

Та повернімося до першопочатків: коли конкретно розпочалася ота „робота над „Фаустом“? На це маємо чітку відповідь самого Миколи Лукаша: в шостому-сьомому класах переклав кілька дрібних віршів Гайне, в дев'ятому — з якоїсь читанки пісеньку Гретхен, що ввійшла без будь-яких змін у переклад „Фауста“. Перед війною він зробив повний переклад першої частини архів твору, але все те пропало під воєнну завірюху і робилось по війні вже геть наново („Автобіографія“ 1986 р.).

Отож, першу частину „Фауста“ було завершено ще 1941 р., тоді тобто, коли Микола Лукаш був студентом історичного факультету Київського державного університету. Додамо: є докази того, що цю роботу він продовжував і в роки німецької окупації, а потім служби в

Радянській Армії (1943—1945). Лукашеві довелося перейти через важкі, щоб не сказати страшні, випробування — і фізичні, і моральні. І весь цей апокаліптичний час було витрачено передовсім на справу фактично безнадійну: він наводив мости між народами, що перебували в стані тотальної війни й, охоплені ворожнечею та ненавистю, винищували один одного. Микола Лукаш вірив, що це минеться, що архітевір Й.-В. Гете знадобиться ще і прислужиться українцям. Він черпав у ньому наснагу й натхнення, перейнявшись філософією великого німця: „Доки нам ще світить сонце — тримаймо голову високо!“

Повністю „Фауста“ було перекладено 1951 р.,— Лукаш на ту пору викладав німецьку й англійську мови в Харківському сільськогосподарському інституті. Зберігся переписаний начисто рукопис, де на першій сторінці грубого загального зошита зазначено:

Харків, Артема 44,
Сільськогосподарський інститут
Лукаш Микола Олексійович

Це підтверджує і найперша трудова угода з Держлітвидавом: датовано її 4 липня 1951 р. (з приміткою „здано“).

Таким чином, 12 112 рядків (включно з латинським словом *Finis*) потрапили до редакторів, які, правду кажучи, розгубилися: нічого подібного не лежало досі на їхньому столі.

Іхню розгубленість можна зрозуміти, адже „Фауста“ до Держлітвидаву передав особисто Максим Рильський, якому ще 1950 р. Микола Лукаш надіслав один з попередніх варіантів свого перекладу. Після деяких роздумів переклад відправили на внутрішню рецензію Леоніду Первомайському, найавторитетнішому на ті часи знавцеві німецької літератури й мови в Києві (той же Максим Рильський зізнався в листі до Лукаша: „Я запогано знаю німецьку мову“). Леонід Первомайський протримав у себе Лукашевого „Фауста“ три з лишком роки: читав його, перечитував, робив виписки, зрештою написав розлогий відгук, але до видавництва не квапився його відправляти, щоб, як він пояснював згодом, не зашкодити Лукашеві. Минуло ще понад десять років, поки рецензію оприлюднено було в книжці „Творчий будень“¹, і сьогодні маємо нагоду розібратися в тому, що саме збентежило Леоніда Первомайського і чому він так довго вагався. Цитуємо: „В перекладі чимало чудових, а часом і прекрасних сторінок, але в цілому його не можна вважати повною і безсумнівною перемогою М. Лукаша. Точніше кажучи, переклад цей довершений, не вимагає додаткової роботи, можливо, за винятком дрібниць, якщо оцінювати його, виходячи з тих принципів засад, які поклав в основу своєї праці перекладач. Але я не поділяю цих засад“.

„Стильова домінанта Лукашевого перекладу виявляється насамперед в лексиці довільним групуванням архаїзмів, вульгаризмів та діалектизмів там, де це не викликається кінцевою потребою, де завдання художності може бути досягнуте вживанням розвиненої і точної лексики сучасної української літературної мови; по-друге,— у намаганні за всяку ціну для кожного ідіоматичного німецького вислову знайти

¹ Тут і далі цитуємо Леоніда Первомайського за кн.: Первомайський Л. С. Творчий будень. З щоденника поета. [Статті, спомини, замітки].— К., 1967.— 372 с.

українську ідіому переважно в мові селянській давно минулих часів; по-третє — в „українізації“ середньовічного німецького побуту, образно-художнього мислення, термінології; і нарешті (частково) — в архаїзованому синтаксисі, фразеології та схильності перекладача до архаїчних наголосів“.

„Було б півбіди, коли б уся ця віджила мовна бутафорія лежала тільки на поверхні перекладу, не просякаючи його наскрізь. Але, ставши на шлях стилізації мовної, перекладач неминуче повинен був піти також і шляхом стилізації загальнопоетичної, а це призвело загалом до зниження стилю — „Фауст“ у Лукаша часом звучить, як травестія або бурлеск“.

„Тільки травестованого Енея стояла за спиною перекладача. Але під час читання виникає ще й інша аналогія, саме — з Кулішевими перекладами з Шекспіра“.

Щодо цього Леонід Первомайський не помилявся: Пантелеймона Куліша Микола Лукаш уважав своїм літературним учителем — нарівні з Тарасом Шевченком; він уважно студював саме оті переклади Шекспірових п'єс, а ще уважніше — Кулішеву „Біблію“. Але ж ім'ям Панька Олельковича можна було хіба що лаятись і лаяти, а вживалося воно виключно з додатками на зразок „український буржуазний націоналіст“. Леонід Первомайський не тільки це знав, а й відчував, за висловом російського прозаїка, „поротым задом“:

„Справді, чим можна пояснити той факт, що перекладач вживав замість слова „головакомандующий“ — гетьман, „імператор“ — цар, „економ“ — підкоморій, „скарбник“ — підскарбій, „бакалавр“ — бакаляр, „салітра“ — салітра і т. д. і т. ін. Що це, коли не стилізація, хапання за віджиле, бальзамування трупів, втеча в минуле?“

Вживання раритетних, напівзабутих, діалектних слів перекладач трактував як збагачення мови, а зовсім не як „бальзамування трупів“. В архіві Лукаша знаходимо численні виписки з українських і російських класиків, котрі слово „цар“ вживали як цілком нормативне: вийшло ціле філологічне дослідження. Утім, Леонід Первомайський уперто гнув своєї:

„Звичайно, не можна оголошувати „поза законом“ жодне окремо взяте слово. Кожне слово в системі художньої мови може бути виправданим. Коли ж колекціонування маловживаних слів, архаїзмів та вульгаризмів перетворюється на самоціль, а повторність їх вживання не викликається художньою необхідністю і суперечить завданню художності, тоді слід рішуче повставати проти подібної мовно-стильової тенденції“.

„Але, здається, тут не стільки його провина, скільки біда кожного, хто забуває, що „в кареті минулого далеко не поїдеш“, — ніби навіть захищає Леонід Первомайський зухвалого перекладача. І тут же закидає:

„Кількість переходить в якість — мовна домінанта починає звучати фальшиво.

У Лукаша:

Глянь, пане-брате! Ну й дівульки!

Гайда слідом, підчепим хто яку.

Хмільного пива дзбан, кріпкий тютюн до люльки

Та дівка при боку — оце нам до смаку!

Переклад, на перший погляд, точний, навіть „пане-брате“ є в оригіналі. Але точний він лише на перший погляд...”

Об'єктивності заради, мусимо погодитися, що факти українізації, ба навіть гіперукраїнізації перекладів „мали місце“, більше того — Микола Лукаш цього прагнув і досягав свідомо. Адже заповітною метою його перекладацької діяльності, ще точніше — творчості, було: не тільки ознайомити українського читача з літературою світовою, а, насамперед, подарувати зразки літературних стилів і жанрів, що їх у літературі українській досі не існувало — з тієї простої причини, що рідною мовою їх поки що не спромоглися (чи не здогадалися) написати. Прикладів набирається чимало, і виглядають вони переконливо.

Славнозвісна сцена пиятики розперезаних буршів називалася:

Авербахів шинок у Липську
(Батага веселих хлопців)

В остаточному варіанті:
Авербахів склеп у Лейпцігу
(Веселе товариство розважається)

Порівняймо з перекладом Василя Сьомухи на білоруську мову:

Піўніца Аўэрбаха ў Ляйпцыгу
(Гуляє весела кампанія)

А ось первісний варіант сцени „Біля колодязя“:

Ліза. Про Варку чула вже чи ні?
Грета. Ні, мало я на вулиці бувала.
Ліза. Вже догулялась, нагуляла.
Сивілла повіла мені.
Пишайсь тепер!

Грета. А що?

Ліза. Та вийшло зле:
Як їсть, себе годує і... мале.

Остаточний варіант сцени „Коло колодязя“:

Лізхен

Про Бербельхен ти чула щось?

Гретхен

Ні, рідко я ходжу між люди.

Лізхен

Сьогодні чула я од Труди,
Що їй до скруту вже прийшлось,
Отій гордячці!

Гретхен

Як?

Лізхен

Вже щось в ній є!

Тепер на двох і їсть, і п'є.

Маємо визнати, що в первісному вигляді сцена переносила нас в українське село (а цього Лукаш і добивався), тоді як видрукований текст занурює в ситуацію середньовічного німецького міста.

І все-таки з приводу поодиноких правок не завадило б висловити жаль. Приміром, нам більше припав до вподоби довоєнний варіант пісеньки Мефістофеля в Авербаховому шинку. До речі, і називається він трохи не так — „Пісня про клопа“.

Жив царик-старичина,
Клопа великого мав,—
Клопа того, як сина
Єдиного, кохав.

.....
І от в шовки, атласи
Клопа вже одягли,
Дали стрічки-прикраси,
Хреста — й того дали...

Він став міністром скоро
І орден получив.
І взяв тоді до двору
З собою родичів.

Актуальний, знайомий, сучасний сюжет, чи не правда?

І ми, здається, з'ясували засади перекладацького мистецтва, як їх розумів Лукаш: бути не таким собі тлумачем, але співтворцем. Звичайним творцем нових естетичних цінностей у контексті оригінальної української літератури. В цьому він аж ніякий не виняток. Приміром, дуже близькі погляди на перекладацьку місію сповідував відомий російський майстер поетичного пересотворення Лев Гінзбург:

„Перевод — это обмен жизнью. Ты целиком отдаешь свою жизнь автору, но взамен берешь его жизнь. В этом и состоит, наверное,— тайна перевода. И чтобы этот обмен действительно состоялся, ты должен, с одной стороны, до конца понять жизнь и личность автора, а с другой стороны — сам обладать опытом чувств, опытом пережитого“.

Варто нагадати, що представникові Нью-Йоркської групи Ю. Тарнавському, який самовпевнено вчив Лукаша перекладати „Льорку“, перекладач відповів епіграмою досить вдалою:

Що ж, ти маєш рацію:
Я — сумнівний шанс!
Ти за реставрацію,
Я за Ренесанс.

Та повернімось до внутрішньої рецензії Леоніда Первомайського, написаної ще на початку 1955 р. (а не 1956, як він помилково зазначив). Уже 1966 р., публікуючи давню рецензію в книзі „Творчий будень“, він доточив кілька речень, так би мовити, резюме:

„Фауст“ вийшов з друку і знайшов прихильну зустріч у читачів та критики.

Не знаю, чи сталося це внаслідок моєї рецензії, чи з ідентичних вимог видавництва, але в друкованому перекладі хоч цісар і залишився цісарем, проте головнокомандуючий став уже головнокомандуючим.

На жаль, залишилося те, що вимагало найбільшої роботи,— загальний мовний стиль“.

Напевне, М. Лукаш скористався, не міг не скористатись, деякими підказками Леоніда Первомайського, внаслідок чого „гетьман“ обернувся-таки на „головнокомандуючого“. І рецензент був вельми втішений. Але й сам Леонід Первомайський врахував (змушений був врахувати) науку Лукашевого „Фауста“. Недарма ж він затримав вихід Гетевої трагедії на три роки,— добрячу, отже, пройшов вичухку. І коли читаєш останню велику (велику без жодних скидок) перекладацьку роботу Леоніда Первомайського — „Великий Тестамент та інші поезії“ Ф. Війона, то мимоволі згадуєш і „Фауста“, і „Декамерон“ (звісно, в перекладі розкритикованого рецензентом Лукаша). І вже навіть не тіль, а живий-живісінький усміхнений пан Микола стовбичить за спиною відживленого волоцюги Війона:

В ядучих лугах, в спухлині й гангрені,
В пупах живих гадюк, в блівотині,
В крові, яку циркульники мерзенні,
Коли зіходить місяць у вікні,
Розмазують, щоб сохла, по стіні,
У шапликах, в яких після злягання
Гулящі підмиваються дівки,
У ночвах, де намочують не прані,
Смердючі пелюшки мамки та няні,
Обмовців слід варити язика.

(„Балада про те, як слід варити язика обмовників“)

Який розкішний бруталітет, яка експресія! Хочеться цитувати ще і ще:

Мару, що груди відкриває
Задля реклами до сосців,
Купців, що спритно оббирають
Коротковорих покушців,
Жонглерів, зрячих і сліпців,
Злодійчуків веселу зграю,
Гравців, розпусників, ченців
Про милосердя я благаю!

А псам отим, які гадають,
Що знову їхній час наспів,
І в чисте поле вибігають
Збирати підлий свій засів
(За ґрати через них я сів),
Я б в очі перднув — так не маю
Вже сил, і всіх без зайвих слів
Про милосердя я благаю!

(„Балада, у якій Війон благає всіх про милосердя“)

А от іще:

Ти ж добре знаєш, Лихварихо,
Цнотливість — тільки машкара.
Щоб хвойду не спіткало лихо,
Годить їй любасові тра,
Хай інша в церкву зазира,
Гріши сміливо і одверто.
Не візьме пекло хабара,—
Кому потрібний злот зітертий?

(„Балада чарівної зброярки гуляцим дівам“)

Колись Леонід Первомайський викривав був Миколу Лукаша за бридке слівце „блядь“, вкладене в уста солдафона Валентина. Вийшовши на війонівську передсмертну відвертість і щирість, він, збагачений досвідом Лукаша, вже не стримується:

А не заплатить гість — я не стерплю,
Де гроші, курво? Не руйнуй господу!
Зірву плахоття з неї й розділю —
Їй тільки те zostавлю, що зісподу,
А верхне все собі в винагороду.
— Анциболот! Бодай ти був ізгиб!
Котися в пекло, у найглибшу глиб! —
А я, зачувши ті рулади й трелі,
Їй ліхтаря під око — лемент, хлип,
Аж гук гуде у нашому борделі!

(„Балада про гладуху Марго“)

Дозволимо собі висловити припущення, що в тому давньому змаганні Микола Лукаш переміг, не був принаймні подоланий. Сказане зовсім не означає, що перекладач не бачив вад, не помічав прорахунків у своєму перекладі. Перечитуючи „Фауста“ через якийсь десяток років, він позамишав на берегах так ось резолюції: „Невже треба було так гидко перекладати?.. Гидотний Лукаш!“ Немає сумніву, що переклад цей було б переглянуто наново й удосконалено, але на заваді стала ота невблаганна гостя-смерть.

Можуть запитати: а навіщо було витягати з архівної темряви незавершені уривки довоєнного перекладу, властиво — начерки „Фауста“? Гадаємо, що це потрібно було зробити — хоча б для того, щоб усі усвідомили, яка страшна, єгипетська робота передувала отому щасливому з'явленню в нашій культурі — виданому 1955 р. повному „Фаусту“. Розуміємо, що нагадування про каторжну працю перекладача — ніяка не новина. Втім, пропоновані тексти дають поживу для роздумів і матеріал для висновків. Чи не так?

Леонід ЧЕРЕВАТЕНКО

ДОДАТОК

Микола ЛУКАШ

УРИВКИ З ДОВОЄННОГО ПЕРЕКЛАДУ ТРАГЕДІЇ
Й.-В. ГЕТЕ „ФАУСТ“

Присвята

Знов близитесь ви, постаті туманні,
Що вже мені являлися колись...
Чи вдержу ж вас тепер? Чи знов омані
Мої чуття прихильно піддались?
Ви ринете! Пануйте ж, невтриманні,
Коли з імлі вже владно піднялись;
В мене в грудях тремтить щось, молодіє,
Коли од вас чудовий дух повіє.

Із вами йдуть картини днів одрадних,
І не одна кохана тінь встає...

Ну ось, я лікар і правник,
І — на нещастя — богослов,
І в філософію я вник —
До всіх, усіх наук дійшов,
Та як не бився, не старавсь —
Як дурнем був, так і оставсь...
Я став магістр, став доктор, і от —
Воджу уже десятий год
Учеників своїх за ніс
Туди й сюди, навпрям, навкіс,—
А серце крається в самого:
Не можем знати ми нічого...

— Ну ось, усе мені далось:
І філософію, й права,
І теологію нащось —
Усе я вивчив, голова!
І що ж від цього я здобув!
Такий розумний, як і був.
Я вже магістер, доктор, і от
Уже який десятий год
.....води
І так і сьак, туди й сюди.

Хоч я ніколи і не вагаюсь,
Хоч я і пекла, й чортів не лякаюсь,
Зате ж я і радості вже не зазнаю,

Бо бачу ясно, що правди не взнаю.
 Бо бачу ясно — не можу навчати,
 Не можу людей на добро напучати...
 Не маю я майна, грошей,
 Ані поваги до людей —
 Так пес би жити не остався!
 Тому у магію я вдався —
 Чи не одкриє духів міць
 Мені одвічних тасмниць,
 Щоб я вже більше не страждав,
 Чого не знаю, не казав,
 Щоб я узнав, що світ творить,
 Щоб я узнав, що світ держить,
 Щоб я зглибив основ основу,
 А не пускав слова-полову...
 Хоч я й розумніший, ніж йолопи всякі,—
 Магістри, доктори, попи і писаки,
 А скажи, чи ми вже стали,
 Чи йдемо, як перше, далі?
 Все вирує, як у шалі,
 Ліс і гори закривлялись,
 Блідні вогники зібрались,
 Заіскрили, задрижали...

Авербахів шинок у Липську

Ватага веселих хлопців

- Фрош.** Ніхто не п'є, не веселиться?
 Я вас навчу, як квасити лиця!
 Колись, бувало, горите,
 Тепер — як мокрі сидите!
- Брандер.** Не хто ж, як ти, у цьому й винуватий,
 Забув вже свинства й жарти витівати...
- Фрош.** (виливає йому на голову шклянку вина)
 На й те і те!
- Брандер.** З свиною свиня! (ото мурло!).
- Фрош.** Ти ж сам хотів, тепер звиняй! (щоб так було)
- Зібель.** За двері, хто свариться там!
 Та краще ж заспівать на повні груди нам!
 Ану: Гей, гей...
- Альтмаєр.** Ого, як так співати —
 Пропали вуха... Вати дайте, вати...
- Зібель.** Як загуде весь склеп, в той час
 Почуєш ти, що то за сила — бас.
- Фрош.** Еге ж! Не любиш ти чого, то геть іди.
 Ой тірі-тара-там...
 Ой тірі-тара-дам...
- Альтмаєр.** А глотки — хоч куди! /співає/
 Чи ж ще ялось держиться там
 Свята держава римська?

- Брандер.* Погана пісня, політична. Тьху!
 Нікчемна пісня! Даймо богу славу,
 Що не на нас він звирив цю державу.
 Усе таки і те в користь державі цій,
 Що я не кайзер і не канцлер в ній.
 Та нами ж хтось повинен керувати —
 Ми папу мусимо обрати.
 Самі ж ви знаєте, мабуть,
 Який повинен папа бути.
- Фрош. (співа)* Соловейку, прилітай,
 Мою милу привітай..
- Зібель.* Еге ж, вітай її! Замовч отут одразу!
Фрош. Цілуй, вітай її! А ти мені не вказуй!..
 Відмикай! — бо ніч іде,
 Відмикай! — бо милий жде.
 Замикай! — Світає день..
- Зібель.* Співай на славу їй та на хвалу пісень.

Жив царик-старичина,
 Клопа великого мав,—
 Клопа того, як сина
 Єдиного, кохав..

Любив дівчину вірно
 До смерті Тульський цар

дар.
 Як мила умирала —
 Золотий бокал дала..
 Вірно мила полюбила
 Свого вірного царя..
 Умирала — подарила
 Золотого пугаря.

Над пугар царю немає:
 На бенкетах досхочу
 Наливає, випиває —
 Сльози стануть ув очу..

А як став той цар старіти —
 Все оддав своїм синам:
 „Все беріте, любі діти,
 Тільки чарки не оддам“.

Раз у замку коло моря
 Царський пир він пирував,
 Та із лицарями з горя
 Наливав та й випивав..

Позвав кравця до себе —
 Прийшов к ньому кравець:

„Пошить, паничку, треба
Штанці ще й жупанець!“

І от в шовки, атласи
Клопа вже одягли,
Дали стрічки-прикраси,
Хреста — й того дали...

Він став міністром скоро
І орден получив.
І взяв туди до двору
З собою родичів.

А ті вже показали
Вельможам-дворакам:
Царицю все кусали,
Щипали її дам.

І всі годили злющим,
Не смів нікто й прогнать;
Ми ж троцим їх да плюцим,
Як пробують кусать!

Коло колодязя

Ліза. Про Варку чула вже, чи ні?
Грета. Ні, мало я на вулиці бувала.
Ліза. Вже догулялась, нагуляла...
Сивілла повіла мені.
Пишайсь тепер!

Ограда

Гретхен. О діво,
Глянь милостиво,
Така мені печаль-жура!..
У серці болі —
Мечі там голі —
Ти бачиш: син твій умира...
І ти зітхаєш,
І посилаєш
До бога зойк: Печаль-жура!..

Хто знає, як крає
Мене пекучий біль?
Що у серці в мене грає
І чого воно бажає,
Це відомо лиш тобі...
Куди вже б не пішла я,
А в серці туга злая,

Ой злая ще й німа...
 Я плачу, плачу,
 Душа горить з розпачу —
 Самотня я, сама...
 У грядці під віконцем
 Лила я сльози гіркі,
 Коли для мене вранці
 І рвала ці квітки.
 Заграло у кімнаті
 Проміння блищучи,
 А я вже на кроваті
 Сиділа плачучи.—
 Врятуй, нехай в ганьбі не мру...
 О діво,
 Глянь милостиво,
 Та на печаль мою, журу...

Собор

Злий дух. Не так було, Гретхен,
 Коли ще невинна
 Перед вітарем
 З старенької книжечки
 Молилася ти;
 То гри дитячі,
 То бог у серці!
 Гретхен!
 Де розум твій?
 В серці твому
 Гріх страшний лежить.
 Ти молишся за душу матері!
 Ти мук їй віковічних завдала!
 На твому порозі кров...
 А у грудях у тебе
 Уже хвилює хвильно,
 Жахаючи тебе.
 Страшне передчуття ... Яке?

Вальпургієва ніч. Гарцькі гори

Фауст, Мефістофель

М. Хотів би мати тепер метлисько?
 Мені б оце — дебелого козла,
 Бо звідси нам до цілі ще не близько...
 Ні, із ціпком я ще не похилився низько.

Ф. Мене ще втома не змогла.
 Та нащо шлях коротший нам?
 Як в лабіринті йти через долини
 І підніматись на вершини,
 Які почин дають прудким струмкам —

М. Скрашає путь це все мандрівникам.
 Весна, весна... В березі мріє-лине;
 Нащо сосна — відчула й та її..
 Невже ж вона, весна, на нас не вплине?
 Зимові почуття мої,
 Весни моє не знає тіло.
 Коли б оце завія сніжана!
 Підбився вгору сумно-запізніло
 Червоний місяць-коло не сповна —
 Ну й світить! Крок не обійдеться жоден
 Без того, щоб не вдарився об щось..
 Хіба кликнути вогник? Згоден?
 Он-он дивись, як весело знялось!
 Агов, дружок! Ходімо з нами краще,
 А то ж згориш ти напропаще,
 Будь ласка, нам і зверху присвіти!

Блудний вогник. Я догожу вам. Може, як на щастя,
 Змінитися мені удасться,
 Бо звик зигзазно бігать я завжди.

М. Так ти людей наслідувать, гульвіса!
 Іди, та прямо, ради біса,

В. А то я видму з тебе дух умить!
 Так може лиш хазяїн говорить.

Я вам охоче прислужився,
 Але ж ви знаєте: сьогодні тут таке..
 Дорогу вказувать — завдання це важке,
 Один я — тому не ручуся.

Ф., М., В. Ми ввійшли у володіння
 Снів чудових, чар таємних —
 Проведи нас без блудіння
 По оцих просторах темних.
 Крізь пустелі, дикі гори;
 Подивись: як вихор скорий..
 Он дерева пролетіли,
 Скелі голови схилили,
 Онде бескети носаті
 Засопіли, лігши спати..

Лине бистрінь хвилюватий
 Моріжком, через каміння..
 Що то? Пісні чи шуміння?
 Жалі любосні, лагідні,
 Як у тії дні погідні,
 І надії, і кохання!
 Як легенди старолітні
 Оддає луни бреніння..

Пугу! Угу! — Лине ближче,
 Пугач стогне, сойка свище —

Десь усім нема їм снання!
 А в куцах шамоче жаба,
 Черевата, довголаба...
 Наче змії ті, коріння
 Із пісків, із скель зринають,
 Нас лякають-простягають
 Дивовижні сплетіння,
 Волокно те жиловите,
 Щоб мандрівника зловити...
 А лукою моховою
 Многобарвною юрбою
 Миші, миші насувають!
 І блискучими роями (рядами)
 Світляки летять над нами
 І з дороги нас збивають.

 Щезніть, зникайте,
 Темні склепіння!
 Дивно-привітне,
 Ніжно-блакитне,
 Небо, сіяй!
 Гиньте, зникайте,
 Чорні тучі!
 Зорі, заграйте!
 Сонце могуче,
 Ярко палай!
 Діти небесні,
 Духи чудесні,
 В світлі летючі,
 Крилами мають,
 Тіні жагучі
 З ними злітають...
 Звійним одінням
 Віють над краєм —
 Маєм-розмаєм.
 Там, де в альтанах
 Пари коханих
 З пристрасним млінням
 Душі зливають...
 Маєм-розмаєм
 Лози буяють,
 З лоз виногрони
 Повні звисають.
 І винотоки,
 Винні потоки,
 Пінні й червоні,
 З них вигнітають...

По самоцвітах
 Ллються потоки.

Зеленню вкритих
Горах високих;
Ллються та в'ються,
Поки зіллються
В ріки широкі,
Озера глибокі...

Радісно птиця
Навстріч помчиться
Сонцю яркому,
Острову тóму,
Що золотить
В морі ясному...

Ті вилізають
Аж на вершини,
Ті поринають
Аж у глибини.

Там всюди співи
Чути щасливі...

1941